

Målopfyldelsen er vanskelig at bedømme på grundlag af lovens mange og til dels modstridende formål. Hertil kommer, at loven siden 1967 er blevet ændret 7 gange.

Landbrugslovens regler har betydning for den såkaldte størrelsesøkonomi i landbruget. Ved størrelsesøkonomi forstås, at omkostningerne pr. produceret enhed falder med stigende bedriftsstørrelse. Dette kan skyldes øget teknisk effektivitet i produktionen, eller at forholdet mellem produktpriser og faktorpriser er forskellige for store og små bedrifter.

Den optimale bedriftsstørrelse er et dynamisk begreb, dvs. den optimale størrelse ændres over tiden i takt med den teknologiske udvikling. Den samfundsmæssigt optimale bedriftsstørrelse på et givet tidspunkt kan bestemmes ved at sammenligne omkostningerne pr. produceret enhed i forskellige størrelsesgrupper.

Privatøkonomisk er det et mål at opnå størst mulig indtjening til familien. Den privatøkonomisk optimale virksomhedsstørrelse kan derfor variere fra landmand til landmand, afhængig af de individuelle forhold på bedrifterne, hvor ikke mindst driftsledelsen spiller en vigtig rolle.

Landbrugslovens regler om samdrift og sammenlægning begrænser en række landmænds muligheder for at tilpasse bedriftsstørrelsen og dermed udnyttelsen af størrelsesøkonomiske fordele i produktionen. Begrænsningerne vil derfor indebære et samfundsmæssigt tab i form af højere produktionsomkostninger afhængigt af, hvor restriktivt reglerne administreres.

Værdien af disse tab må vurderes i forhold til de hensyn, som ligger til grund for begrænsningerne.

C. Strukturudviklingen i landbruget

1. Bedriftsstørrelsen

Landbrugerhvervet har i de sidste 30 år gennemgået en meget kraftig strukturtilpasning.

Antallet af landbrugsbedrifter var i årene inden 1960 begyndt at falde svagt og nåede det år 196.000. Nedgangen i bedrifternes antal forstærkedes i næste årti, hvor der blev nedlagt knap 56.000 bedrifter. Denne reduktion skete først og fremmest for bedrifter under 10 ha, hvor antallet af bedrifter i denne periode gik tilbage fra 91.500 i 1960 til 44.000 bedrifter (ekskl. gartnerier m.v.) i 1970.

Fra 1970 til 1987 faldt antallet af bedrifter under 30 ha fra 121.000 til 54.000. Antallet af bedrifter i gruppen 30-50 ha var stort set uændret, mens antallet af bedrifter over 50 ha voksede fra knap 9.000 til knap 15.000.

Det teknologiske udvikling gennem de sidste 30 år har medført betydelige produktivitetsstigninger. Da

udnyttelsen af ny teknik ofte kræver produktion af en vis størrelse, har der i perioden været en tendens til stigende størrelsesøkonomi. For den enkelte bedrift har det medført et behov for suppleringsjord.

Samtidig har en betydelig stigning i arbejdsproduktiviteten medført et mindre behov for arbejdskraft i landbruget. Den stærke afvandring af arbejdskraft fra landbruget har i en del af perioden været påvirket af det offentlige og byerhvervenes efterspørgsel efter arbejdskraft. Afvandringen er især i den første del af perioden sket ved en reduktion af arbejdskraften på den enkelte bedrift. Herved er et stort antal bedrifter blevet énmandsbedrifter eller deltidsbedrifter.

På baggrund af de faldende realpriser for landbrugsprodukter samt den fortsatte produktivitetsstigning må det forventes, at strukturudviklingen vil fortsætte med uformindsket styrke.

Samtidig med, at der er sket en nedgang i landbrugsarbejdskraft, er andelen af deltidsbedrifter som nævnt vokset, enten som følge af, at især ældre landbrugere har indskrænket den animalske produktion på deres bedrift, eller som følge af, at landmanden har fundet lønarbejde uden for bedriften, som videreføres med vægt på planteproduktion.

En landbrugsbedrift kan bestå af én eller flere selvstændigt vurderede landbrugsejendomme eller dele heraf.

Ejendomsstrukturen i landbruget afviger i betydelig grad fra bedriftsstrukturen. Der er langt flere små ejendomme end små bedrifter, mens der er flere store bedrifter end store ejendomme. Dette mønster er blevet stadigt tydeligere, også i de seneste år. Det er vanskeligt at fortolke disse tal på anden måde end, at ejendomsstrukturen på grund af den danske jordlovgivning ikke er fulgt med den faktiske erhvervsudvikling, udtrykt ved bedriftsstrukturen.

2. Forpagtning

I hovedparten af perioden har det været vanskeligt at nedlægge landbrugsejendomme og derigennem skaffe egentlig suppleringsjord til de tilbageværende bedrifter. Det er et karakteristisk træk ved strukturudviklingen, at de ekspanderende bedrifternes behov for yderligere jord i vidt omfang er søgt dækket ved tilforpagtning eller gennem dyrkningsaftaler.

Forpagtning har vist sig som et smidigt middel til at foretage midlertidige tilpasninger i bedriftsstrukturen.

Tilforpagtning af landbrugsjord er således tiltaget i de sidste årtier i takt med, at mange landbrugsejendomme er ophørt som selvstændige bedrifter. Ved forpagtning kan man skelne mellem gårdforpagtning og delforpagtning af landbrugsjord. Gårdforpagt-